

Riistaveden keskustaa. Kuva: Raimo Pesonen.

KUOPIO KULTTUURIPOLKU

Riistaveden koulun ympäristöpolku

SISÄLLYS

Opettajalle	3
Sanasto	4
Melalahden kulttuuriympäristö	6
Virittäytymistehtäviä	8
Aikamatka omaan ympäristöön	10
Omaan kouluun liittyviä tehtäviä	12
Arkiympäristötehtäviä	14
Kulttuuriympäristötehtäviä	16
Oppituntiesimerkkejä	18
Lähteitä ja linkkejä	20

OPETTAJALLE

Kuopion ympäristöpolku on osa Kuopion kaupungin Kulttuuripolkuohjelmaa ja kulttuurikasvatussuunnitelmaa. Se on suunniteltu toteutettavaksi 5. luokka-asteella, mutta materiaalia voidaan hyödyntää myös muilla luokka-asteilla.

Ympäristöpolun kautta oppilas tutustuu alueeseen, jossa hän elää päivittäin. Tehtävillä pyritään lisäämään oppilaiden kykyä nähdä ja katsoa omaa lähiympäristöään ja sen erityispiirteitä sekä hahmottaa ajallinen kerroksellisuus. Tavoitteena on kasvattaa oppilaiden arvostusta lähiympäristöään kohtaan.

Sanastossa on selitetty lyhyesti materiaalissa esiintyviä käsitteitä ja termejä. Sanaston jälkeen on tehtäviä, joilla voi virittäytyä eri aistien kautta tutkimaan ympäristöä. Sen jälkeen on muutamia tehtäviä, joissa pohditaan ajan kerroksia ja historiaa. Tämän jälkeen tehtävät on jaettu oppiaineittain omaan kouluun, omaan arkiympäristöön ja laajemmin kulttuuriympäristöön liittyviin tehtäviin. Lopuksi esitellään esimerkkien avulla, miten tehtäviä voidaan hyödyntää opetuksessa. Viimeiseksi on koottu lähteet ja hyödylliset linkit.

Tämän kulttuuriympäristöpolun tekemiseen on hyödynnetty Kuopion kaupungin aiemmin tuottamaa ympäristöpolkuaineistoa, jonka tekijät ovat Minna Halonen, Anu Taskinen ja Arkkitehtuuri- ja ympäristökulttuurikoulu Lastu ry. Polkujen päivityksen teki FM Eeva Martikainen.

Lähiympäristön tutkiminen:

- lisää turvallisuuden tunnetta
- kasvattaa yhteisöllisyyttä
- lisää halua huolehtia yhteisestä ympäristöstä
- lisää kykyä hahmottaa ympäristön ajallinen kerroksellisuus
- kehittää henkilökohtaista ympäristö- ja luontosuhdetta
- lisää ymmärrystä kulttuuriympäristön merkityksestä ihmiselle
- kehittää kykyä havainnoida muutoksia ympäristössä.

SANASTO

Kulttuurimaisema

Kulttuurimaisema on ihmisen käyttämä, hoitama muuttama tai rakentama fyysinen ympäristö.

Kulttuuriperintö

Kulttuuriperintö tarkoittaa ihmisen toiminnan vaikutuksesta syntyneitä henkistä ja aineellista perintöä. Kulttuuriympäristö on sen aineellinen osa. Uskomukset, arvot tai toimintatavat muodostavat henkisen perinnön.

Kulttuuriympäristö

Kulttuuriympäristöä on ihmisen käytössä oleva ympäristö. Siinä näkyy ihmisen toiminnan jäljet. Se on ihmisen rakentamalla, käyttämällä ja viljelemällä muuttamaa ympäristöä. Kulttuuriympäristö on muodostunut hyvin pitkän ajan kuluessa. Kulttuuriympäristön arvo perustuu sen ajalliseen ja alueelliseen kerrostuneisuuteen, joka ilmentää kulttuurin vaiheita sekä ihmisen ja luonnon vuorovaikutuksen muutoksia.

Luonnonmaisema

Luonnonmaisema on alue, johon ihminen ei ole vaikuttanut. Käytännössä luonnonmaisemaa ei Suomessa juuri ole. Kansallispuistot on perustettu säilyttämään maisemaa luonnon tilassa.

Perinnemaisema

Perinnemaisema on ihmisen ja luonnon vuorovaikutuksessa syntynyt, perinteisen maatalouden ja karjanhoidon muovaama maisema.

Rakennettu ympäristö

Rakennettua ympäristöä on kaikki rakentamalla syntynyt ympäristö: tiet, sähkölinjat, rakennukset, sillat, puistot jne. Rakennettu ympäristö käsittää ihmisen rakentamat asiat ympäristössä eri aikakausilta.

Arkiympäristö

Arkiympäristö tarkoittaa ihmisen tavallista, päivittäistä elinpiiriä eli niitä paikkoja, tilanteita ja ihmissuhteita, joissa hän elää ja toimii. Samasta asiasta voidaan käyttää myös nimitystä lähiympäristö.

Maamerkki

Luonnonelementti tai ihmisen toiminnan tulos, joka erottuu muusta ympäristöstä. Tyypillisiä maamerkkejä ovat kalliot, kirkot ja muut korkeat rakennukset. Maamerkit jäsentävät maisemaa.

Merkittävä kulttuurihistoriallinen kohde

Merkittävä kulttuurihistoriallinen kohde voi olla valtakunnallisesti, maakunnallisesti tai paikallisesti arvokkaaksi luokiteltu. Kohde on inventoitu eli tutkittu ja sen tyypillisyyttä, ikää, harvinaisuutta, kerroksisuutta, kertovuutta ja omaleimaisuutta arvostetaan.

Muinaisjäännös

Muinaisjäännös on merkki ihmisen toiminnasta menneiden sukupolvien ajalta. Muinaisjäännökset kertovat ihmisen elämisestä, liikkumisesta, asumisesta, elinkeinon ja uskonnon harjoittamisesta ja ihmisten hautaamisesta.

Identiteetti

Identiteetti tarkoittaa jokaisen ihmisen yksilöllistä käsitystä itsestään. Identiteetti rakentuu vuorovaikutuksessa muiden kanssa, ja se muuttuu koko ajan eri elämänvaiheiden kokemusten kautta.

Paikan tuntu

Paikan tuntu korostaa paikkaan liittyvää subjektiivista kokemusta. Samalla maantieteellisellä paikalla voi olla eri ihmisille erilaiset merkitykset. Paikan tuntu syntyy ihmisten kokemuksista, muistoista, tunteista, käytännöistä, arvoista ja vuorovaikutuksesta ympäristön kanssa.

MELALAHDEN KULTTUURIYMPÄRISTÖ

Riistaveden esihistoria

Suur-Kallavesi alkoi muodostua noin 5000 vuotta sitten muinaisen Suur-saimaan vedenpinnan laskettua. Nykyisen Pohjois-Savon alueelle ensimmäiset ihmiset saapuivat esihistoriallisella ajalla. Kuopion alueella ja Kallaveden rannoilla tiedetään olleen vuoden pyyntikiertoon liittyvää tilapäistä asutusta noin 3000 eaa. Nämä ihmiset olivat alkuväestöä eli pyyntikulttuurin mukaan eläviä saamelaisia. Metsästys ja kalastus olivat tuolloin ihmisten tärkein elinkeino. Suotuisimmat kalavedet sijaitsivat lahdissa, niemekkeissä, virtojen ja kannaksien kupeessa. Hyvät kalavedet ja riistamaat houkuttivat ihmisiä rakentamaan varhaisimmat asumukset: kodat, maa- ja savusaunat eräsjöille. Riistavedellä vaarujen hiekkaiset etelärinteet, muinaiset rantatörmät, olivat kuivia ja sopivia rakentamiseen. Tästä ovat todisteenä alueen lukuisat kivilautiset asuinpaikka- ja irtolöydöt Suomusjärven kulttuurin esikeraamiselta ajalta. Riistaveden Leppärannalla ja Holoppalan Vaarulla oli hyvinkin kivilautainen asutuskeskittymä, mikä todistaa, että lähellä oli paljon kalaa ja riistapolkuja.

Riistaveden asuttaminen

Jos Riistavesi oli kivilaudella Pohjois-Savon alkuväestön suosima asuinseutu, näyttää se keskiajalla olleen kaskeavan metsäkansan viimeksi asuttama erämaa-alue. Etelä-Kallaveden rannat oli asutettu ensin. Riistavedellä metsäisiä mäkikiä alettiin kasketa ja viljellä yleisemmin 1500-luvulla. Kaskenpolttoon siirtyminen asutti pikkuhiljaa viimeisetkin takamaat. Paikoilleen asettuneet erämiehet rakensivat seudulle ”uudistalot” eli savupirit. Karja laidunsi metsissä ja rehuksi leikattiin heinää suo-, ranta-, ja metsäniityiltä. Asuinpaikat saivat luonteensa 1600-luvun lopulla sen mukaan, miten tiloja pilkottiin ja jaettiin uusille sukupolville. Talot numeroitiin kylien mukaan, jotta niitä voitiin tunnistaa ja verottaa. Perheet aloittivat peltoviljelyn ja karjankasvatuksen pääosin vasta 1700-luvulla. Kylät syntyivät vesireittien varsille viljaville paikoille. Tilojen ympäristöön, metsiin ja erä-

Riistaveden Keskustien liikerakennuksia. Kuva: Vincente Serra.

maiden reunamille, syntyi kantataloille kuuluvia torppia. Tuon ajan talollisia ja talonpoikaissukuja Riistavedellä olivat: Turunen, Montaneuvonen, Ikäheimonen, Suhonen, Parviainen, Väätäinen, Uotinen, Halonen, Varoinen, Heikkinen, Hietanen, Takkinen jne.

Kylät ja elinkeinot

Riistaveden kylä ovat 1600-luvulta alkaen olleet: Kotasalmi, Leppäranta, Lohilahti, Melaniemi, Pelonniemi, Pölläkkä, Riistavesi, Ryönä ja Syrjäsaari. Vuonna 1905 Melaniemen kylän nimi muutettiin Melalahdeksi. Riistaveden kunnan kirkonkyläksi Melalahti muodostui kuitenkin hitaasti, sillä Vartiala kilpaili pitkään sen rinnalla kirkonkylän asemasta. 1800-luvun lopulla Riistavedellä kasvatettiin runsaasti karjaa ja tuotettiin maitoa. Tiet Riistavedelle tunnettiinkin lukuisista porteista ja veräjistä joita oikein sanomalehden sivulla ihmeteltiin. Karjan laitumet ja karjapolut halkoivat tiloja ja ylittivät teitä. Järjestystä ylläpitämään rakennettiin risuaitoja ja portteja, jotka ih-

misten harmiksi hidastivat matkantekoa. Riistavedelle ja erityisesti kirkonkylälle oli tunnusomaista myös vahva käsityöläisperinne. Oli räätäleitä, ompelijoita, suutareita, kuparipannuseppiä ja vaattureita. Käsityöläisten mökkiasutus on vieläkin tunnistettavissa raitin ympäristössä. 1900-luvun alussa raitin läheisyyteen keskittyivät myös leipurit ja kauppiaat. Kirkko, koulu, seurantalo ja kauppa olivat sata vuotta sitten kirkonkylän tärkeimmät julkiset rakennukset.

Kulkureitit

Yhteydet Kallavedelle olivat tärkeät vesistön rikkomassa kunnassa. Hyvät vesireitit tarjosivat ihmisille ja erilaisille tuotteille kuljetusväylän, ja laivarustamoita perustettiin höyrylaivaliikenteen avaamiseksi. Höyrylaivat yleistyivät 1880-luvulla. Rahtina niissä kulki teollisuuden tuotteiden lisäksi maatalouden tuotteita Kuopioon, Etelä-Saimaalle ja aina Venäjälle Pietariin asti. 1900-luvun alkupuoli oli höyrylaivojen kulta-aikaa. 1900-luvun alkupuolella aloitti toimintansa Melalahden pohjukassa Melalahden saha ja myllyosuuskunta; myös Laatanahon talolle perustettiin saha 1920-luvulla. Myöhemmin 1940-luvulla lahdella toimi myös Melalahden tiilitehdas. Kärkytie Kuopion, Riistaveden ja Tuusniemen välille valmistui 1860-luvulla. Tiepohjana oli vanha tie Kuopiosta Karjalaan. Tietä kuljettiin jalan ja hevosella. 1900-luvun vaihteessa valmistui Suotaipaleen kivisilta helpottamaan matkaamista. 1930-luvulla tehtiin seudulle ensimmäiset maantieosuudet, joita pystyttiin matkaamaan autoilla. 1930-luvulla uusi kulkuväline linja-auto aloitti ajonsa Riistaveden kirkon ja Jännevirran lossin välillä. Riistaveden eteläiset kylät mm. Kotasalmi oli kuitenkin pitkään riippuvainen höyrylaivaliikenteestä. Riistaveden kirkon lähellä salmessa oli kaksiaukkoinen kivisilta 1860-luvulla. Yksiaukkoinen ja korkeampi Kivisalmen silta rakennettiin vuonna 1928. Höyrylaivojen käyttö loppui toisen maailmansodan jälkeen, ja autoliikenne yleistyi 1950-luvulta alkaen.

Atrotien ja Kievaritien asuinalueita Riistavedellä. Kuva: Raimo Pesonen.

Riistavesi osaksi Kuopiota

Riistaveden kunta liitettiin Kuopioon vuonna 1973, jonka jälkeen siitä tuli Kuopion itäinen kaupunginosa. Kuten muuallakin maaseudulla, myös Riistavedellä on väkiluku vähitellen pienentynyt. Riistaveden kylät ovat kuitenkin aktiivisia ja yhteisöllisyys ja lähellä oleva luonto ovatkin Riistaveden vahvuuksia.

Lisää historiaa:

[Kuopion kulttuuriympäristö, strategia ja hoito-ohjeet](#)

Riistaveden kulttuurimaisema s.131-132.

VIRITTÄYTYMISTEHTÄVIÄ

Näillä tehtävillä virittäydytään tutkimaan ympäristöä aisteja käyttäen. Tehtävistä voi tehdä valikoiden niin monta kuin hyvältä tuntuu.

Koulun äänet

Millaisia ääniä kuulet koulussasi? Millaisia ääniä kuuluu käytävissä, luokissa tai salissa? Valitse yksi tila ja tee sitä kuvaava ääniruno. Äänirunossa voit käyttää esimerkiksi omaa ääntäsi, käsillä taputtamista, kynällä pulpettiin naputtamista tai ihan mitä vain. Älä käytä sanoja, vaan kokoa runo erilaisista äänistä. Nauhoittakaa eri tiloille omistettut runot ja soittakaa koko luokalle. Tunnistavatko muut mikä tila on kyseessä?

Yökoulun tarina

Tee piirtäen tai maalaten kuva koulusta yöllä. Voit kuvata rakennusta ulkoa, omaa luokkaasi tai muuta sisätilaa. Onko kuvassa yöllisiä hahmoja tai varjoja? Kajastaako jostain valoa vai onko kaikkialla pimeää?

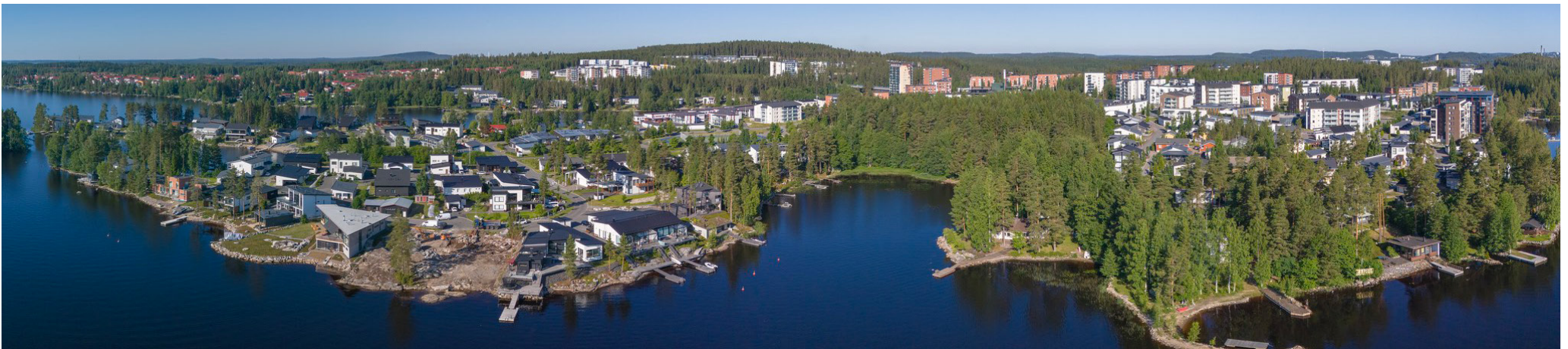
Kuopion alueella on paljon vesistöjä. Tässä Kuopion Saaristokaupungin aluetta. Kuva: Raimo Pesonen.

Jos olisit pihan puu, millainen olisit?

Valitse koulun pihalta yksi asia. Se voi olla suuri puu, keinu, pyöräteline, ihan mikä vaan pihassa oleva fyysinen asia. Tee sille identiteetti. Keksi nimi ja kerro millainen se on luonteeltaan. Pohdi sen elämää koulun pihalla. Kirjoita kertomus koulupäivän kulusta sen näkökulmasta. Esittele hahmo lopuksi muille ja kerro miksi valitsit juuri sen.

Löydä itsesi arkiympäristöstäsi

Etsi ympäristöstä asia, joka kiinnittää sinun huomion, tuntuu sinusta mukavan tutulta tai muuten viehättää sinua. Voit ottaa sen mukaan, jos se on esimerkiksi maahan pudonnut käpy tai roska. Muista noudattaa jokaisen oikeuksia. Jos kyseessä on isompi asia, kuten rakennus tai suuri kivi, voit ottaa kuvan. Opettajan kanssa voidaan sopia, että asioita etsitään joltain tietyltä alueelta tai tietyltä reitiltä. Esittele lopuksi asia muille.

Omakekuva sokkona

Ota A4-kokoinen paperi ja kiinnitä se pöytään teipillä niin, ettei se pääse liikkumaan. Ota kynä ja sulje silmät. Piirrä paperille oma kuva pelkästään tunnustellen ja muistin varassa. Älä avaa silmiäsi kesken piirtämisen. Yritä löytää oikeat kohdat kasvojen eri osille ja piirrä silmät, nenä, suu, korvat ja hiukset. Kun kuva on valmis, avaa silmäsi ja tarkastele lopputulosta. Vertaa piirrosta omaan ulkonäköösi ja pohdi, mikä onnistui hyvin ja mikä yllätti sinut eniten.

Tunnemaisema

Jos maisema olisi tunne, mikä tunne se olisi? Valitse tunne ja piirrä ja maalaa lähiympäristöstäsi maisema, joka parhaiten kuvaa tätä tunnetta. Pohdi myös värien käyttöä. Millaiset värit ovat ilo, suru tai onni? Saman harjoituksen voi tehdä koulun sisätiloista.

Keväisiä värejä. Kuvat: Eeva Martikainen.

AIKAMATKA OMAAN YMPÄRISTÖÖN

Näillä tehtävillä virittäydytään tutkimaan Riistaveden, oman asuinalueen ja lähiympäristön historiaa.

Tapahtumat aikajalalle

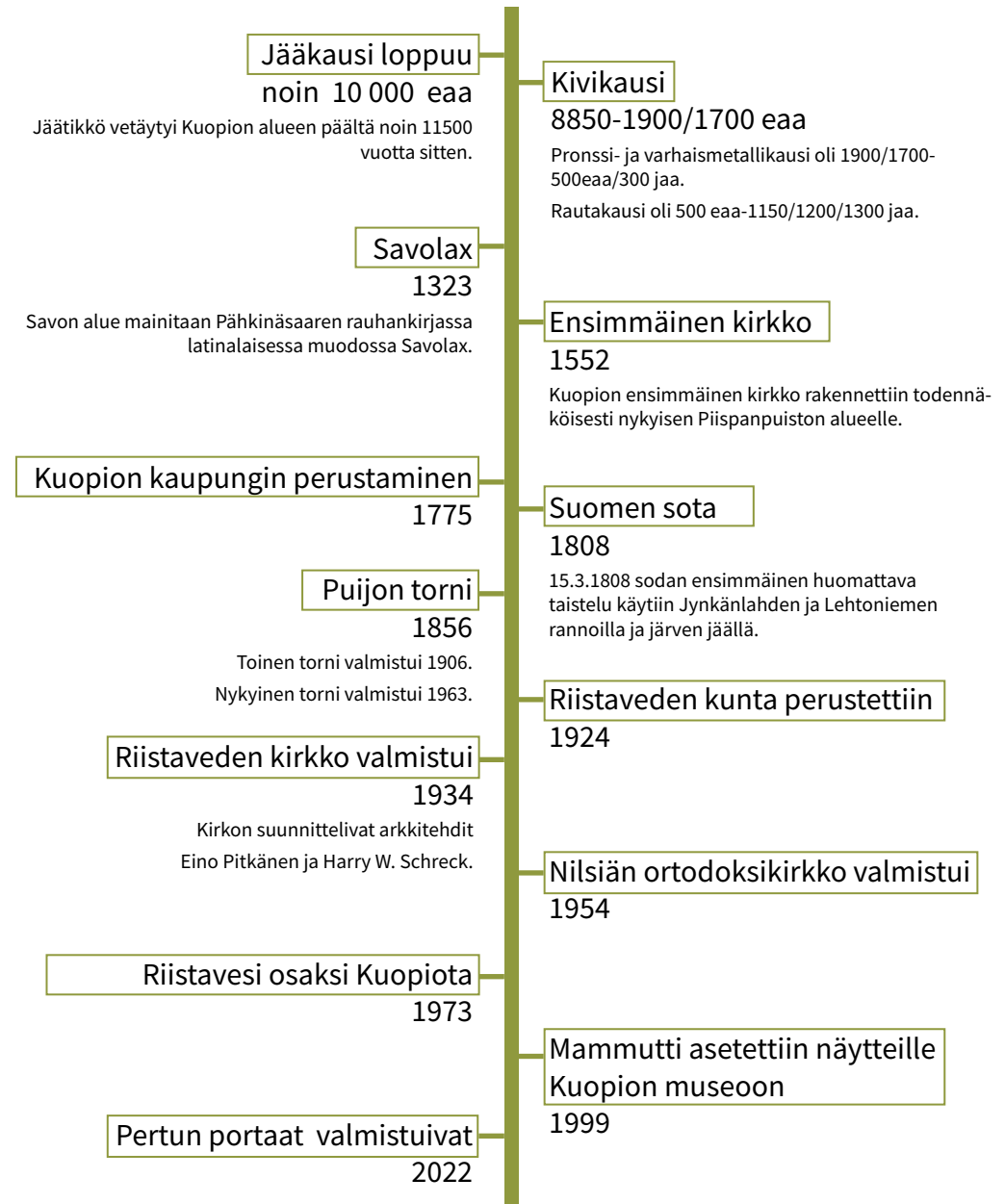
Oppilaat jaetaan 2-3 hengen ryhmiin ja kukin ryhmä saa yhden aikajanan tapahtuman, esimerkiksi kivikausi. Oppilaat kirjoittavat tapahtuman joko A4 tai A3 -kokoiselle paperille ja tekevät myös kuvituksen siihen. Sen jälkeen oppilaat miettivät yhdessä opettajan kanssa aikajanan oikeaa järjestystä ja ryhmittyvät jonoon oman tapahtumansa kanssa oikealle paikalle. Miettikää myös, että mihin kohtaan aikajanaa sijoittuisi oman koulun valmistumisvuosi tai oma syntymävuosi. Lopullisen aikajanan voi kiinnittää seinälle.

Riistaveden alueen paikannimet

Tutki Riistaveden alueen karttaa. Etsi tietoa kirjoista ja netistä, mistä paikat ovat saaneet nimensä. Entä mistä juontuvat kylien tai teiden nimet? Löydätkö paikannimistä sanoja, joita et ymmärrä? Yritä selvittää sanojen merkitys. Voit myös itse keksiä taustan paikannimille. Keksikää uudelle koulun ympäristöön rakennettavalle asuinalueelle nimi, ja kirjoittakaa ylös nimen taustat.

Koulun lähiympäristön tutkiminen

Tutkikaa yhdessä kartan avulla koulun aluetta/omaa asuinaluetta. Miten alue rakentuu? Onko alueella päätieta ja miten se kulkee? Missä ihmiset liikkuvat eniten? Onko alueella kauppia, kirjasto tai muita palveluja? Asuutaanko alueella korkeissa vai matalissa taloissa? Millaista luontoa alueella on? Onko lähellä vesistöä?

Maataloja ja heinäseipäitä Riistavedellä vuonna 1963. Kuva: Matti Poutvaara, Historian kuvakokoelma/ Matti Poutvaaran kokoelma, Museovirasto.

Kaksi vanhaa karttaa Melalahden alueesta. Ylempi on vuodelta 1971 ja alempi vuodelta 1995. Löydätkö kartalta oman kotisi? Kuinka alue on muuttunut vuoden 1995 jälkeen? Maanmittauslaitos, Vanhat painetut kartat, 06/2026.

OMAA KOULUUN LIITTYVIÄ TEHTÄVIÄ

Historia ja ympäristöoppi

1. Tutki koulua ja koulun pihaa. Miten niiden suunnittelussa on huomioitu käyttäjät? Millaisia tiloja koulussa on, ja mihin niitä käytetään? Onko koulussa tiloja, jonne oppilaat eivät pääse? Entä tiloja, jonne opettajat eivät pääse? Miten piha sopii eri-ikäisille lapsille, vuosiluokilla 1 – 6? Mitä kaikkea koulunpihalla voi tehdä? Entä mitä haluaisit muuttaa tai lisätä koulun pihalle?
2. Tee kartta oman koulusi pihasta, ja kuvaa siinä ominaispiirteitä erilaisin merkein ja selityksin: arvokas puu tai puurivi, merkittävä näkymä, tärkeä pihanosa, tärkeä liikunta- tai leikkipaikka, maiseman maamerkki jne. Mieti myös perustelut sille, miksi karttaan merkitsemäsi asiat ovat tärkeitä. Merkitse myös kulkureitit.
3. Pohdi asioiden muuttumista kolmen aikatason avulla. Valitse yksi paikka koulusta tai koulun läheisyydestä. Kuvaile samaa paikkaa sata vuotta sitten. Kuvaile paikka tällä hetkellä ja kuvaile sen jälkeen millainen sama paikka voisi olla sadan vuoden päästä. Tehtävän voi tehdä kirjoittamalla, piirtämällä tai vaikka pienoisenäytelmänä.

Kuvataide ja arkkitehtuuri

1. Kun oppilaat lähtevät koulusta, koulun unohtuneet löytötavarat alkavat elää omaa elämäänsä. Tee kollaasitekniikalla teos tilanteesta, jossa löytötavarat puuhaavat jotain. Käytä materiaalina vain paperi- ja kartonki-keräyksestä löytyviä aineistoja, esimerkiksi kuvia sanoma- ja aikakauslehdistä tai mainoksista.
2. Valokuvatkaa koulurakennusta. Jokainen ottaa koulusta kolme kuvaa: Omasta lempipaikastanne, koulua hyvin kuvaavasta näkymästä sekä yksityiskohdasta, jota ei yleensä huomaa. Kootkaa luokkaan kuvista näyttely, ja vertailkaa kuvianne. Onko monilla sama lempipaikka ja millaisia yksityiskohtia muut ovat löytäneet?
3. Selvittäkää milloin koulurakennus on valmistunut. Etsikää tietoa rakentamisajankohdan kouluarkkitehtuurista. Millaisia sen ajan tyypillisiä arkkitehtonisia piirteitä voitte löytää omasta koulustanne? Onko koulussanne omalle rakentamisajalle tyypillinen kattomuoto tai ikkunoiden muoto? Entä käytetyt rakennusaineet? 1950-, 1960-, ja 1970-luvun kouluarkkitehtuurista löytyy hyvin tietoa Museoviraston ylläpitämältä koulu-rakennus.fi-sivustolta.

Äidinkieli

1. Ylistysruno eli oodi omalle koululle. Kirjoita runo, jonka aiheena on oma koulu ja sen parhaat puolet. Kootkaa runot esille koulun yhteisiin tiloihin.
2. Kirjoita tarina koulupäivästä yllättävästä näkökulmasta. Kertojana voi olla vaikka liikuntasalin nurkan pölypallo, koulun ulko-ovi tai tietty valaisin. Millaisena koulupäivän kulku näyttäytyy valitusta näkökulmasta käsin?
3. Harjoittele uutistekstin kirjoittamista. Tiedotusvälineissä kerrotaan usein onnettomuuksista ja muista ikävistä tapahtumista. Kirjoita uutinen jostain positiivisesta asiasta. Millainen onnistuminen tai iloinen asia on tapahtunut koulussasi tai harrastuksessasi? Etsi uutisellesi kiinnostava otsikko ja vastaa teksissäsi ainakin kysymyksiin: mitä, missä ja milloin.

Matematiikka

1. Tutki oman koulun huoneiden pinta-aloja. Ota selvää mikä on suurin huonetila ja toisaalta mikä on pienin. Kuinka leveä käytävän tulee olla, jotta kaikkien liikkuminen sujuu jouhevasti? Pohdi, onko koulun tilat käytetty hyvin. Mahtuisiko johonkin leponurkka tai tuntuuko jossain ahtaalta? Voit pohtia ratkaisuja löydettyihin ongelmiin.
2. Talogeometriaa. Tutki millaisia muotoja koulurakennuksesta löytyy. Löydätkö nelikulmion, ympyrän, kolmion, monikulmion? Voit leikata muodot erivärisistä paperista. Sommittele muodoista oman koulurakennuksen julkisivun muodot. Sen jälkeen tee paloista mikä tahansa muoto.
3. Tutki koulun arkkitehtuurin mittasuhteita. Mieti itsellesi sopiva mittatikku. Tee mittatikku oma pituuden, oman käden pituuden tai vaikka oman penaalisi pituuden mukaan. Mittaa mittatikulla luokkahuoneen mittoja. Montako mittaa on ikkunan leveys tai luokkahuoneen leveys? Etsi muita mitattavia asioita.

Arkiympäristön yksityiskohtia. Kuvat: Eeva Martikainen

ARKIYMPÄRISTÖTEHTÄVIÄ

Historia ja ympäristöoppi

1. Mistä tunnistat julkisen rakennuksen? Valitse koulumatkasi varrelta tai arkiympäristöstäsi julkinen rakennus ja suunnittele talolle passi, josta näkyy sen tuntomerkit. Merkitse passiin rakennusvuosi, nimi, tärkeimmät tuntomerkit ja liitä myös kuva. Mieti millainen voisi olla valitsemasi rakennuksen sormenjälki.
2. Tehkää ryhmätyönä puiston suunnitelma. Puistossa pitää olla vähintään kolme erilaista aluetta: leikkipaikka, luontopolku ja oleskelualue. Miettikää puiston koko ja muoto. Miettikää miten puistossa otetaan huomioon kaikenikäiset ihmiset. Lisätkää luovia yksityiskohtia, esimerkiksi taideteoksia tai kiinnostavan mallisia istuimia. Miettikää millaisia kasveja ja puita puistoon istutetaan. Jokainen ryhmä esittelee suunnitelmansa lopuksi muille.

Kuvataide ja arkkitehtuuri

1. Etsi koulumatkan varrelta arkkitehtuurin yksityiskohtia: ovenkahvoja, koristeita, kaiteita, askelmia, parvekkeita jne. Keskity yksityiskohtiin ja ota yhteensä 10 kuvaa. Esitellä luokassa muille omat koulumatkanne yksityiskohtien kautta. Pystyttekö päättämään yksityiskohtien perusteella miltä suunnalta muut tulevat kouluun?
2. Piirrä maisema paikasta, jossa sinun on hyvä olla. Se voi olla esimerkiksi kotipihasta, kesämökiltä tai koulumatkan varrelta. Tee maisemalle pahvikehykset ja ripusta se sopivalle paikalle kotona.
3. Suunnittele unelmiesi koulupiha. Voit suunnitella mielikuvituspihalle ihan mitä haluat. Suunnittele piha piirtäen paperille ja tee siitä pienoismalli kierrätysmateriaaleja käyttäen.

Riistaveden Sale aurinkoisena kesäpäivänä vuonna 2024. Kuva: Vincente Serra.

Äidinkieli

1. Keskustelkaa luokassa siitä, mikä on oppilaiden mieluisin paikka koulun lähiympäristössä. Miksi se on mieluisin? Mitkä ovat sellaisia paikkoja, jotka ehkä tulevat muuttumaan koulun lähiympäristössä ja miksi? Onko joku sellainen paikka, joka ehdottomasti tulisi säilyttää muuttumattomana? Miksi?
2. Kirjoita teksti omaa kylää tai asuinalueetta esittelevään matkaoppaaseen. Kerro mitä kaikkea alueelle ensi kertaa tulevan pitäisi nähdä ja kokea.
3. Suunnitelkaa ryhmätyönä taidekävely koulun lähiympäristössä. Valitkaa kohteiksi julkisia taideteoksia ja arkkitehtuurikohteita, jotka esittelette muulle luokalle. Selvittäkää kohteiden perustiedot (kuka tehnyt, koska ja mitä tarkoitusta varten), mutta keskittykää esittelyssänne siihen, millaisina itse koette kohteet: kuvailkaa kohteet omin sanoin, kertokaa millainen tunnelma niistä välittyy ja mistä asioista niissä itse pidätte ja miksi.

Matematiikka

1. Arkireitit. Mittaa koulumatkasi pituus [Kuopion karttapalvelun](#) mitta-ustyökalun avulla. Mittaa myös muita arkeesi liittyviä matkoja: matka kotoa harrastukseen tai ystävän luokse. Vertaile eri reittien pituuksia keskenään? Vastaako mitat kokemustasi etäisyyksistä? Tuntuuko joku reitti pitkältä tai lyhyeltä ja mistä syystä?
2. Vertailkaa luokan kesken koulumatkoja. Piirtäkää pienryhmässä aika-
taulukko, johon jokainen piirtää koulumatkaan käyttämänsä ajan pylväänä. Mikä on ryhmässänne ja luokassanne lyhyin koulumatkaan kuluva aika, entä pisin?
3. Selvitä kuinka paljon energiaa kuluu eri liikkumismuotoihin. Ota lähtökohdaksi yhden arkireitin pituus ja etsi tietoa erilaisten liikennemuotojen energiankulutuksesta. Pohdi mikä liikkumismuoto olisi omalle terveydelle ja ympäristölle paras ja miksi?
4. Mittaa koulun ja koulupihan ympärysmitta. Kuinka paljon mitat ovat vanhoina mittayksiköinä esimerkiksi jalkoina, kyynäröinä ja syleinä? Mitä muita vanhoja pituusmittoja löydät? Entä mikä on oma pituutesi muutettuna vanhoiksi mittayksiköiksi?

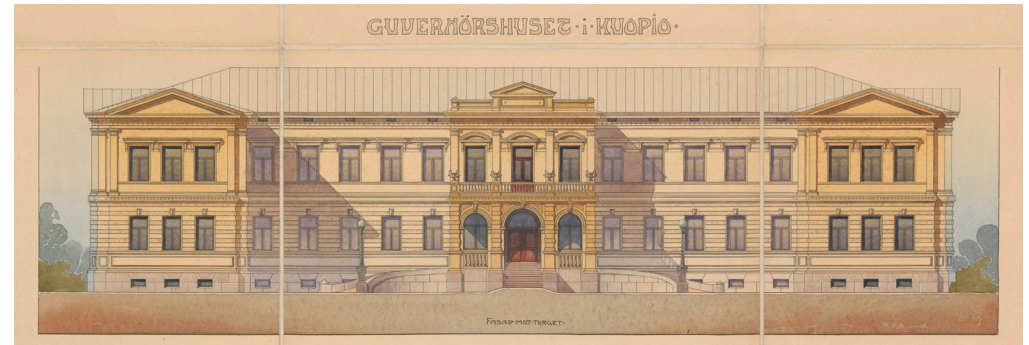

Lehmä ja poika Riistavedellä vuonna 1963. Kuva: Matti Poutvaara, Historian kuvakokoelma / Matti Poutvaaran kokoelma, Museovirasto.

KULTTUURIYMPÄRISTÖTEHTÄVIÄ

Historia ja ympäristöoppi

1. Tutki muinaisjäännöksiä. Etsi [Paikkatietoikkunan](#) avulla joko kotisi, koulusi tai sinulle muuten tärkeän paikan lähistöltä muinaisjäännöksiä. Mistä ihmisen toiminnasta muinaisjäännös kertoo? Mitä tietoa siitä on löydettävissä? Voit etsiä tietoja Museoviraston ylläpitämältä [Arkeologisen kulttuuriperinnön opas](#) -sivustolta.
2. Tehkää koulun lähialueen tärkeistä rakennuksista julkaistavaksi oma suojelulistanne. Valokuvatkaa ja nimetkää kohteet, ja kirjoittakaa niiden suojeluperuste. Voitte tutkia onko valitsemillanne kohteilla jo suojelumerkintä. [Kuopion karttapalvelusta](#) asian voi tarkistaa valitsemalla Kaavatiedot -kohdasta Asemakaava -tason. Esimerkiksi sr-merkintä viittaa rakennus-suojeluun, mutta muitakin suojelumerkintöjä on. Kaikki merkinnät voitte selvittää valitsemalla Asemakaava-alueet -tason ja sen jälkeen lataamalla Asemakaavaselostuksen. Siihen on kirjoitettu kaikkien lyhenteiden merkitys. Myös maakuntakaavoissa on suojelumerkintöjä. Kuopion alueen maakuntakaavan laatii [Pohjois-Savon liitto](#).
3. Tutki omaa asuinalueetta tai koulun aluetta [Paikkatietoikkunan](#) Historialliset ilmakuvat -karttatason kautta. Miltä ajalta on alueen ensimmäinen ilmakuva? Näkyykö oma koti tai koulu kuvassa? Löydätkö rakennuksia, jotka on myöhemmin purettu? Entä löytyykö alueelta isoja puita tai muuta vanhaa kasvillisuutta? Tutki ilmakuvien perusteella, miten alue on muuttunut.

Arkkitehti S. von Nandelstadin laatima Kuopion lääninhallituksen päärakennuksen julkisivupiirustus vuodelta 1913. Rakennus valmistui vuonna 1885 ja sen suunnitteli arkkitehti Constantin Kiseleff. Kuva: Kansallisarkisto, Rakennushallituksen piirustukset II.

Kuvataide ja arkkitehtuuri

1. Ennen rakennuksen piirustukset tehtiin käsin vesiväreillä maalaamalla. Selvitä mitä tarkoitetaan julkisella rakennuksella. Valitse julkinen rakennus, josta teet vanhan ajan tyyliä piirustukset. Perustele valintasi. Tee luonnos lyijykynällä. Maalaa sen jälkeen vesiväreillä yksityiskohtia ja esimerkiksi taivasta ja maata laveeraamalla. Voit viimeistellä piirustuksen tussilla.
2. Tee juliste oman kylän kulttuuriympäristöstä. Pohdi, mitkä reitit, rakennukset, puistot ja patsaat ovat alueella merkittäviä, ja sommittele ne julisteeseen.
3. Tee sarjakuva tilanteesta, joka liittyy kulttuuriympäristön suojeluun. Sarjakuva voi esittää jonkun kulttuurihistoriallisesti arvokkaan rakennuksen purkamista vastustavaa mielenosoitusta tai esimerkiksi uuden rakennuksen suunnittelua kulttuurihistoriallisesti arvokkaaseen ympäristöön.

Äidinkieli

1. Pohtikaa yhdessä arvon käsitettä. Mitä arvolla tarkoitetaan? Mikä tekee jostain paikasta, rakennuksesta tai maisemasta arvokkaan? Ja kenelle se on arvokas? Valitkaa ryhmissä lähiympäristöstä kaikille tuttu kohde. Miettikää ryhmissä, mikä kohteessa on hyvää ja arvokasta. Esitelkää kohteet muulle luokalle.
2. Haastattele vanhempiasi tai isovanhempiasi heidän koulupäivästään. Millainen koulupäivä oli? Mitä oppiaineita opetettiin ja millä tavalla? Mitä tehtiin välitunnilla tai mitä koulussa syötiin? Kirjoita ylös mille vuosikymmenelle koulumuistot sijoittuvat. Kootkaa luokan kanssa yhteen tietoja siitä millaista koulunkäynti on ollut eri vuosikymmenillä.

Matematiikka

1. Ota selvää mikä on Struven ketju. Miksi Struven ketjun pisteet ovat olleet tärkeitä? Ota selville onko Kuopion alueella yhtään ketjun pistettä. Mitä tietoja löydät siitä?
2. Tutki [Paikkatietoikkunasta](#) Kuopion aluetta. Valitse karttatasoista Historialliset ilmakuvat - taso. Valitse "Mittaa alueen pinta-ala" -työkalu ja valitse mielenkiintoinen kortteli tai alue. Nyt voit vaihtaa ilmakuvaa ja tutkia korttelin muuttumista. Kuinka monta rakennusta korttelissa oli alun perin? Kuinka monta rakennusta on uusimmassa ilmakuvassa? Mitä muita muutoksia alueella on vuosikymmenten aikana tapahtunut?

Muikunnuotan vetäjiä Riistavedellä vuonna 1993. Kuva: Jaakko Julkunen, JOKA Journalistinen kuva-arkisto / Jaakko Julkusen kokoelma, Museovirasto.

OPPITUNTIESIMERKKEJÄ

Tästä ympäristöpolkumateriaalista voi valita yksittäisiä tehtäviä tai rakentaa useamman oppitunnin kokonaisuuden, jossa tutustutaan omaan ympäristöön jonkun teeman kautta. Tällä aukeamalla on kolme esimerkkitehtäväkokonaisuutta. Tehtävien jälkeen mainitaan sivunumero, jolta tehtävä löytyy.

Esimerkki 1 - teemana oman koulun piha-alue - virittäytyminen

Valitse koulun pihalta yksi asia. Se voi olla suuri puu, keinu, pyöräteline, ihan mikä vaan pihassa oleva fyysinen asia. Tee sille identiteetti. Keksi nimi ja kerro millainen se on luonteeltaan. Pohdi sen elämää koulun pihalla. Kirjoita kertomus koulupäivän kulusta sen näkökulmasta. (Virittäytymistehtäviä aisteille, s 8.)

- tehtävä ulkona

Tee kartta oman koulusi pihasta, ja kuvaa siinä ominaispiirteitä erilaisin merkein ja selityksin: arvokas puu tai puurivi, merkittävä näkymä, tärkeä pihanosa, tärkeä liikunta- tai leikkipaikka, maiseman maamerkki jne. Mieti myös perustelut sille, miksi karttaan merkitsemäsi asiat ovat tärkeitä. Merkitse myös kulkureitit. (Historia ja ympäristöoppi, s. 12.)

- tehtävä luokassa

Suunnittele unelmiesi koulupiha. Voit suunnitella mielikuvituspihalle ihan mitä haluat. Suunnittele piha piirtäen paperille ja tee siitä pienoismalli kierrätysmateriaaleja käyttäen. (Kuvataide ja arkkitehtuuri, s. 14.)

Esimerkki 2 -teemana arkiympäristön tarkastelu yllättävästä näkökulmasta

- virittäytyminen, tehtävä ulkona

Etsi ympäristöstä asia, joka kiinnittää sinun huomion, tuntuu sinusta mukavan tutulta tai muuten viehättää sinua. Voit ottaa sen mukaan, jos se on esimerkiksi maahan pudonnut käpy tai roska. Muista noudattaa jokaisenoikeuksia. Jos kyseessä on isompi asia, kuten rakennus tai suuri kivi, voit ottaa kuvan. Opettajan kanssa voidaan sopia, että asioita etsitään joltain tietyltä alueelta tai tietyltä reitiltä. Esittele lopuksi asia muille. (Virittäytymistehtäviä aisteille, s. 8.)

-tehtävä luokassa

Kirjoita tarina koulupäivästä yllättävästä näkökulmasta. Kertojana voi olla vaikka liikuntasalin nurkan pölypallo, koulun ulko-ovi tai tietty valaisin. Millaisena koulupäivän kulku näyttäytyy valitusta näkökulmasta käsin? (Äidinkieli, s.13.)

- tehtävä luokassa

1. Kun oppilaat lähtevät koulusta, kouluun unohtuneet löytötavarat alkavat elää omaa elämäänsä. Tee kollaasitekniikalla teos tilanteesta, jossa löytötavarat puuhaavat jotain. Käytä materiaalina vain paperi- ja kartonkikeräyksestä löytyviä aineistoja, esimerkiksi kuvia sanoma- ja aikakauslehdistä tai mainoksista. (Kuvataide ja arkkitehtuuri, s. 12.)

Esimerkki 3 -oman kulttuuriympäristön arvot - virittäytyminen, tehtävät luokassa

Tehkää Aikamatka omaan ympäristöön -otsikon alta Tapahtumat aikajanelle ja Riistaveden alueen paikannimet -tehtävät (s. 10).

-tehtävä ulkona

Tehkää kävely, ja tutkikaa samalla koulun ympäristöä vanhoista ilmakuvista [Paikkatietoikkunan](#) Historialliset ilmakuvat -karttatason kautta. Miltä ajalta on alueen ensimmäinen ilmakuva? Näkyykö oma koti tai koulu kuvassa? Löydätkö rakennuksia, jotka on myöhemmin purettu? Entä löytyykö alueelta isoja puita tai muuta vanhaa kasvillisuutta? Tutki ilmakuvien perusteella miten alue on muuttunut. (Historia ja ympäristöoppi, s.16.)

-tehtävät luokassa

Pohtikaa yhdessä arvon käsitettä. Mitä arvolle tarkoitetaan? Mikä tekee jostain paikasta, rakennuksesta tai maisemasta arvokkaan? Ja kenelle se on arvokas? Valitkaa ryhmissä lähiympäristöstä kaikille tuttu kohde. Miettikää ryhmissä, mikä kohteessa on hyvää ja arvokasta. Esitellään kohteet muille. (Äidinkieli s. 17.)

Tehkää koulun lähialueen tärkeistä rakennuksista julkaistavaksi oma suojelulistanne. Valokuvatkaa ja nimetkää kohteet, ja kirjoittakaa niiden suojeluperuste. Voitte tutkia onko valitsemillanne kohteilla jo suojelumerkintä. [Kuo-pion karttapalvelusta](#) asian voi tarkistaa valitsemalla Kaavatiedot -kohdasta Asemakaava-tason. Esimerkiksi sr-merkintä viittaa rakennussuojeluun, mutta muitakin suojelumerkintöjä on. Kaikki merkinnät voitte selvittää valitsemalla Asemakaava-alueet -tason ja sen jälkeen lataamalla Asemakaavaselostuksen. Siihen on kirjoitettu kaikkien lyhenteiden merkitys. Myös maakuntakaavoissa on suojelumerkintöjä. Kuopion alueen maakuntakaavan laatii [Pohjois-Savon liitto](#). (Historia ja ympäristöoppi, s. 16.)

LÄHTEITÄ JA LINKKEJÄ

Materiaalin tausta-aineisto

Halonen, Minna. *Melalahden koulun kulttuuriympäristöpolku. Kuopion Kulttuuripolku. Ympäristöpolku.* Kuopion kulttuuripalvelukeskus.

Riistaveden historiaa

Mönkkönen, Mauri. 1996. *Kuopion historia 7. Kuopion pitäjän, Kuopion maalaiskunnan ja Riistaveden historia.* Kustannuskiila.

Mönkkönen, Väinö (ja muita). 2001. *Riistavesi ennen ja nyt.* Riistavesiseura.

Kuopion ja Pohjois-Savon historiasta

Kuopion historia -kirjasarja:

Lappalainen, Pekka. 1982. *Kuopion historia 1.* Kustannuskiila.

Toivanen, Pekka. *Kuopion historia 2. Savon residenssistä valtuusmiesten aikaan.* 2000. Gummerus.

Nummela, Ilkka. 1989. *Kuopion historia 3. Kunnallishallinnon uudistamisesta sen demokratisointiin 1875-1918.* Kuopion kaupunki.

Rieki, Helena. 2005. *Kuopion historia 6. Kuopion kaupungin rakennushistoria: kaupungin rakentumisvaiheita vuodesta 1875.* Kuopion kaupunki.

Savon historia -kirjasarja:

Lehtosalo-Hilander, Pirkko-Liisa & Pirinen, Kauko. 1988. *Savon historia I. Esihistorian vuosituhannet Savon alueella. Savon keskiaika.* Kustannuskiila.

Pirinen, Kauko. 1982. *Savon historia 2:1. Rajamaakunta asutusliikkeen aikakautena 1534-1617.* Kustannuskiila.

Saloheimo, Veijo. 1990. *Savon historia 2:2. Savo suurvallan valjaissa 1617-1721.* Kustannuskiila.

Wirilander, Kaarlo. 1960. *Savon historia 3. Savo kaskisavujen aikana 1721-1870.* Savon säätiö.

Wirilander, Hannele. 2008. *Savon historia 4. Uudistuksiin heräävä Savo 1870-1918.* Savon säätiö.

Kinnunen, Erkki. 2013. *Savon historia 5. Vastakohtien aika 1919-1944.* Edita.

Kinnunen, Erkki. 2006. *Savon historia 6. Heimomaakunnasta maakuntien Eurooppaan 1945-2000.* Savon säätiö.

Räsänen, Riitta (toim.) 2008. *Savo ja sen kansa.* SKS.

Pohjois-Savon kulttuuriympäristöä ja historiaa kokoava verkkosivusto:

Pulkka, Pohjois-Savon muisti -sivusto

<https://pohjois-savonmuisti.fi/>

Viitattu 30.4.2026

Kulttuuriympäristöstä ja rakennetusta ympäristöstä:

Kuopion kulttuuriympäristö - strategia ja hoito-ohjeet. 2008

[Kuopion kulttuuriympäristö -strategia ja hoito-ohjeet](#)

Maisema, opas arvokkaiden maisema-alueiden maankäytön suunnitteluun.

ProAgria Etelä-Suomi ry / Etelä-Suomen maa- ja kotitalousnaiset, 2016.

Korpelainen Heini, Kaukonen Hille, Räsänen Jaana, 2004. *Arkkitehtuurin A B C. Löytöretki rakennettuun ympäristöön.* Suomen Arkkitehtiliitto SAFA ry.

Räsänen, Jaana. 2007. *Arkkitehtuurin ABC. Peruskäsitteitä.* Suomen Arkkitehtiliitto SAFA ry.

Materiaalissa esitetyt digitaaliset arkistoaineistot:

Kansallisarkisto, Helsinki

Rakennushallituksen piirustukset II (kokoelma). Ica HALLINNOLLISET RAKENNUKSET. Ica Valtion keskus- ja lääninhallinnon rakennukset ja maanmittauskonttorit. RakH II Ica. 207:/- - 19-22. [Kuopio, lääninhallituksen päärakennus: mittauspiirustuksia; asemapiirroksia]. (--). Tiedosto 1. Kansallisarkisto.

<https://astia.narc.fi/uusiastia/viewer/?fileId=5864341991&aineistoId=794414520>

Viitattu 23.6.2026.

Maanmittauslaitos, Vanhat painetut kartat

324406_1971

324406_1995

<https://vanhatpainetutkartat.maanmittauslaitos.fi/>

Viitattu 26.6.2026

Materiaalissa mainitut linkit:

Kuopion karttapalvelu

<https://kartta.kuopio.fi/>

Viitattu 30.4.2026

Museovirasto

Kansakoulusta peruskouluun, koulurakennuksia kolmelta vuosikymmeneltä

<https://www.koulurakennus.fi/index>

Viitattu 30.4.2026

Arkeologisen kulttuuriperinnön opas

<https://akp.nba.fi/start>

Viitattu 30.4.2026

Paikkatietoikkuna

<https://kartta.paikkatietoikkuna.fi/>

Viitattu 30.4.2026

Pohjois-Savon liitto, maakuntakaava

<https://www.pohjois-savo.fi/maakuntakaavat-ja-liikenne/voimassa-olevat-maakuntakaavat.html>

Viitattu 30.4.2026

Lisää tehtäviä, menetelmiä kasvattajille ja taidevinkkejä kotiin löytyy esimerkiksi:

Suomen kotiseutuliiton sivuilta:

[Lue lisää Suomen kotiseutuliiton sivuilta](#)

Arkkitehtuuri- ja ympäristökulttuurikoulu Lastun sivuilta:

[Lue lisää Lastun sivuilta](#)

Suomen luonto- ja ympäristökoulujen liiton ylläpitämältä sivustolta:

[Lue lisää Mappa-hakupalvelusta](#)

Tämä ympäristöpolku ja muut Kuopion alueen ympäristöpolut löytyvät Kuopion kaupungin sivuilta:

[Lue lisää Kuopion peda.net -palvelusta](#)

Kuvien lähteet mainittu kuvien yhteydessä.

Ilmakuva Riistavedeltä. Kuva: Raimo Pesonen.

KUOPIO

Lastu
Arkkitehtuuri- ja ympäristökulttuurikoulu